

Nr 255

Av herr Bergman m. fl., om inrättande vid Göteborgs universitet av en personlig professur för professorn Håkan Törnebohm.

(Lika lydande med motion nr 262 i Andra kammaren)

Den pågående förstärkningen av det högre undervisningsväsendets resurser sker väsentligen i anslutning till allmänna utbyggnadsprogram för fakulteter och avdelningar. När uppmärksamheten koncentreras på sådana allmänna program löper man emellertid också en viss risk för att mera speciella utvecklingstendenser och behov på den vetenskapliga forskningens och undervisningens område icke vinner nödigt beaktande.

Ett sådant i vårt land skäligen försummat område utgör vetenskapshistorien och vetenskapsteorien. Vetenskapshistorien, framför allt den på naturvetenskaper och matematik inriktade, har i vår tid, såsom nyligen framhållits av en matematiker i debatten om det nya gymnasiet, (professor Gårding, Dagens Nyheter den 16/1 62) en allt viktigare uppgift att fylla i den grundläggande undervisningen i matematiska och naturvetenskapliga ämnen. Utvecklingen gör det ofrånkomligt, att allmänbildningen på dessa områden i allt högre grad får karaktären av kunskap om dessa vetenskapers historia. Vetenskapsteorien, som är inriktad på ett studium av de metoder som används inom skilda vetenskapers områden, har en liknande allmän, aktuell uppgift: genom sin inriktning på de grundläggande elementen i det vetenskapliga tänkandet är den ägnad att motverka den fackmässiga isoleeringen som följer i den vetenskapliga specialiseringens spår. Sin särskilda uppgift har därutöver undervisningen i vetenskapsteori som ett led i den allmänna forskarutbildningen.

Vetenskapshistorien är i vårt land företrädd av en professur i idé- och lärdomshistoria vid Uppsala universitet; dessutom har sedan flera år tillbaka ett växande antal studenter undervisats i detta ämne vid Göteborgs universitet, ehuru någon professur där ännu icke kommit till stånd. På vetenskapsteoriens fält finns i vårt land icke någon tjänst. Vid Göteborgs universitet har emellertid på detta område en stimulerande aktivitet utvecklats av docenten i teoretisk filosofi, Håkan Törnebohm. De erfarenheter som studerande på högre stadier i skilda ämnen liksom andra akademiska lärare gjort vid gemensamma, av docent Törnebohm ledda seminarier kring vetenskapsteoretiska frågor föranledde bildande av en särskild kommitté av intresserade personer, med syfte att verka för att docent Törnebohm

skulle erhålla en personlig professur i vetenskapsteori. Kommittén insamlade en rad utlåtanden från utländska och svenska akademiker, där Törnebohms kompetens som vetenskapsteoretiker och hans skicklighet som lärare vitsordades.

Universitetet tog i sina äskanden för budgetåret 1960/61 upp ett förslag om inrättande av en personlig professur för docent Törnebohm i vetenskapsteori och inskaffade som ytterligare stöd för framställningen utlåtanden från samtliga professorer i riket i teoretisk filosofi. Kanslern för rikets universitet gav också sitt förord till detta förslag och anförde därvid följande särskilda motivering:

För egen del vill jag framhålla, att de vetenskaper, som ha vetenskapen själv som forskningsobjekt — vetenskapernas historia och vetenskapernas teori — för närvarande inta en alltför undanskymd plats inom svensk akademisk forskning och undervisning. De stora upptäckterna inom naturvetenskaperna under 1900-talet — exempelvis inom relativitetsteorien och kvantmekaniken — ha med sin avgörande betydelse för fundamentala vetenskapliga begrepp ställt filosoferna inför stora problem. För att kunna bearbeta dylika problem måste filosoferna vid sidan av den rent filosofiska utbildningen äga grundlig förtrogenhet med matematik och naturvetenskaper. Av de åberopade utlåtandena framgår klart att docenten Törnebohm i hög grad uppfyller dessa förutsättningar. Jag anser därför att det ur vetenskaplig synpunkt vore mycket lyckligt om för Törnebohm kunde inrättas en personlig professur i vetenskapsteori. Härigenom skulle en kännbar lucka i vårt universitetsväsende fyllas. Jag vill alltså livligt förorda, att den av konsistoriet föreslagna professuren kommer till stånd.

Göteborgs universitet har därefter, med förnyad tillstyrkan från kanslerämbetet, återkommit med detta förslag och givit det hög prioritet.

Vad som särskilt bör understrykas är Törnebohms mångsidiga orientering. De vetenskapsteoretiska frågor han behandlat faller ingalunda enbart inom den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningens områden. Tvärtom har han gjort sina största insatser inom det naturvetenskapliga området. Törnebohms doktorsavhandling ägnades principerna i Einsteins relativitetsteori, och ett annat större arbete bär titeln »Fysik och filosofi». Bland dem som betygat Törnebohms skicklighet finns därför företrädare för de mest skilda vetenskaper. Törnebohms förening av insikter från olika specialvetenskaper torde i själva verket vara ganska enastående, även mätt med internationella mått.

Under de senaste fem åren har Törnebohm ägnat vinterhalvåret åt en tjänst såsom professor i filosofi vid universitetet i Khartoum (Sudan). Klimatiska och andra förhållanden torde emellertid utesluta att Törnebohm under någon längre tid kan fortsätta med denna tjänstgöring. Snarare torde risk föreligga för att Törnebohm med sina speciella vetenskapsteoretiska meriter erhåller en tjänst i något av de större kulturländerna.

Det må också framhållas att inrättandet av en professur i vetenskapsteori icke medför tillskapandet av någon ny vetenskaplig institution i egentlig mening, då syftet med professuren just är att dess innehavare skall verka inom andra vetenskapers område. Påpekas må även att vid Göteborgs universitet endast finnes en professur i filosofi och icke, såsom vid övriga universitet, två professorer inom filosofiens område.

Under hänvisning till vad som sålunda anförts får vi härmed hemställa, att riksdagen måtte besluta att från och med budgetåret 1962/63 vid Göteborgs universitet inrätta en personlig professur i vetenskapsteori för docenten vid universitetet, professorn vid Khartoums universitet, Håkan Törnebohm.

Stockholm den 25 januari 1962

Per Bergman

Sven E. Sundin

Blenda Ljungberg

Ingrid Segerstedt Wiberg